NIEPODLEGŁE, ZJEDNOCZONE ŁOWIECTWO

Uważna lektura artykułów w przedwojennych czasopismach łowieckich Łowcu, Łowcu Polskim i w Łowiectwie Polskim, oraz analiza zapisów oryginalnego dokumentu - Protokółu stenograficznego Zjazdu Polskich Stowarzyszeń Łowieckich w Warszawie odbytego 6 – 7 stycznia 1923 r., pozwala na dokładne odtworzenie przebiegu procesu zjednoczeniowego.

Ponadwiekowa utrata niepodległości Polski, powszechny po 1918 r. trend zjednoczeniowy organizacji rolniczych, przemysłowych, społecznych, działających pod zaborami nie ominął łowiectwa. Władysław Janta - Połczyński z poznańskimi działaczami: hr. Zygmuntem Kurnatowskim, Zygmuntem Chłapowskim, Adamem Gottwaldem, gen. Antonim Unrugiem, wspierani przez wojewodę poznańskiego Witolda Celichowskiego 16 grudnia 1920 roku powołali do życia Polski Związek Myśliwych w Poznaniu (PZM), który miał być *Centralą, Związkiem Związków na całą Rzeczpospolitą, których delegaci w liczbie stosownej do wielkości Towarzystwa mieli tworzyć Sejmik suwerenny wybierający zarząd i dający dyrektywa.* (Łowiectwo Polskie, nr 12, 1923 r.). W lipcu 1921 roku ukazała się odezwa PZM skierowana do „… wszystkich Towarzystw i kół Myśliwskich, oraz do zwolenników i sympatyków racjonalnego *łowiectwa w całej Polsce z prośbą o podjęcie w jednej wspólnej organizacji współpracy na tem dziś tak jeszcze zaniedbanem polu.*

W Warszawie działało Polskie Towarzystwo Łowieckie (PTŁ), zrzeszające wielu wybitnych myśliwych, założycieli Cesarskiego Towarzystwa Prawidłowego Myślistwa, uznające się za jego spadkobiercę, obchodzące w 1939 r. jubileusz pięćdziesięciolecia (Łowiec Polski, nr 10, 1939 r.).

Władysław Janta - Połczyński

Konstanty Chłapowski

Inicjatywa zjednoczeniowa

Prof. Janusz Domaniewski, ornitolog, pisarz łowiecki 11 czerwca 1921 roku na XX Zjeździe Małopolskiego Towarzystwa Łowieckiego (MTŁ) we Lwowie (Łowiec, nr 3, 1921 r.) zaproponował w imieniu warszawskich myśliwych, jak pisał dr Alfred Sander utworzenie (…) *Związku łowieckiego, który objąłby zastępstwo interesów łowiectwa w obszernych granicach całej Rzeczpospolitej… Propozycja J. Domaniewskiego spotkała się z pełną aprobatą środowiska galicyjskiego.*

Ciekawostką jest, że palmę pierwszeństwa w jednoczeniu polskich organizacji łowieckich Julian Ejsmond, na łamach redagowanego przez siebie dwutygodnika *Przegląd Myśliwski* (nr 11, 1923 r.) próbował przypisać Stanisławowi Gaczeńskiemu kierownikowi referatu łowieckiego w Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Państwowych, który w dalszych pracach zjednoczeniowych, odegrał istotną rolę, lecz redaktorzy Łowca Polskiego szybko i rzeczowo wykazali nieprawdziwość sugestii Ejsmonda.

W lipcu 1922 roku redakcja *Łowiectwa Polskiego* dwutygodnika redagowanego przez Władysława - Janta Połczyńskiego skrytykowała projekt tworzenia nowego zrzeszenia z siedzibą w Warszawie, argumentując że tworzenie związku takiego, który … jest już zorganizowany, przez władze państwowe poparty istnieje i obejmuje przeszło 30 towarzystw, uważamy za błędne i szkodzące samej oprawie. (*Łowiectwo polskie*, nr 4, 1921 r.)

W Poznaniu 16 kwietnia 1922 r. powstał *Poznański Oddział Polskiego Związku Myśliwych*, liczący 256 członków, w skład którego weszli prominentni działacze Wielkopolski m.in.: Konstanty i Adam Chłapowscy, Franciszek Unrug, Tadeusz Metzig, (*Łowiectwo Polskie* numery 2 i 5 1922 r.). Chodziło zapewne o wzmocnienie poznańskiej centrali i uczynienie z niej silnej ideowej organizacji łowieckiej o strukturze podobnej do MTŁ, co dawałoby lepszą pozycję w walce o prymat w tworzeniu ogólnopolskiego związku myśliwych.

prof. Janusz Domaniewski

ks. Ludwik Niedbał

Jan Sztolcman

Ruszyły prace zjednoczeniowe

16 marca 1922 r. PTŁ w Warszawie przystąpiło do opracowania statutu i zwołania pierwszego ogólnopolskiego zjazdu łowieckiego. Statut, pod tymczasową nazwą Związku Stowarzyszeń Łowieckich, został opracowany i zatwierdzony 4 kwietnia 1922 r. przez komisję w składzie: Stanisław Lilpop, Herman Knothe, Feliks Rożyński i Jan Sztolcman. I zjazd zjednoczeniowy odbył 26 maja 1922 r. z udziałem dwudziestu delegatów z ośmiu towarzystw łowieckich (Łowiec Polski nr 1, 1924 r.) i przebiegł w spokojnej, konstruktywnej atmosferze.

Zebrani jednomyślnie opowiedzieli się za jednolitą organizacją łowiecką, a wiceprezes MTŁ Cyryl Czarkowski Golejewski postulując szybkie zjednoczenie, wyraził się dobitnie… nie wiemy jak jest w innych dzielnicach Polski, lecz u nas jest tak, że kto nie należy do MTŁ, a tu polowa*nie wykonuje, jest kłusownikiem.* (Łowiec, nr 7, 1922 r.). Na zjeździe zarysowały się już wyraźnie dwie koncepcje zjednoczeniowe. Jedna, lansowana przez W. Jantę Połczyńskiego, zmierzająca do uznania PZM w Poznaniu za istniejącą organizację ogólnopolską z możliwością przyłączenia do niej towarzystw i kół łowieckich z całej Polski, druga, preferowana przez działaczy warszawskich, postulująca utworzenie od podstaw jednolitej organizacji łowieckiej z siedzibą w Warszawie. Za przedwczesne uznano też rozpatrywanie propozycji złożonej przez Jantę Połczyńskiego, aby dwutygodnik *Łowiectwo Polskie,* uznać oficjalnym organem prasowym związku. Zmobilizowało to zapewne warszawskich działaczy do wznowienia wydawania Łowca Polskiego, który od pod redakcją Jana Sztolcmana, stał się od 9 lipca 1923 r. oficjalnym organem CZPSŁ. Po dłuższej dyskusji, postanowiono dalszą część procedowania przenieść do Poznania na zwołany wcześniej Sejmik PZM w Poznaniu.

Zjazd Delegatów Towarzystw zrzeszonych w PZM i niezrzeszonych, ale reprezentujących regiony: wileński, małopolski warszawski i białostocki – z udziałem wojewody poznańskiego i dyr. Departamentu Leśnictwa Ministerstwa odbył się 19 czerwca 1922 r. w Poznaniu z udziałem ok. 60 delegatów z 41 Towarzystw Łowieckich z całej Polski. Na sejmik nie przybył przedstawiciel władz MTŁ Albert Bużenin - Mniszek z uwagi na trudności komunikacyjne, …jednak przedstawiono memoriał, w którym wyłuszczono stanowisko MTŁ wobec mającego się utworzyć Związku ogólnego.

Na zjeździe powołano komisję do opracowania statutu w oparciu o statuty regionalne. Po dokooptowaniu przedstawicieli towarzystw nieobecnych w Poznaniu skład komisji był następujący: ks. Ludwik Niedbał, W. Janta Połczyński z Poznania, Antoni Wysocki, Feliks Rożyński, Stanisław Zaborowski, Jan Sztolcman z Warszawy, płk Władysław Obuch - Woszczatyński z Wilna, dr Alfred Sander i Albert Bużenin Mniszek ze Lwowa, Stanisław Korczyński z Lublina i Stanisław Kozarzewski z Białegostoku.

Założenia organizacyjne związku

Komisja statutowa na posiedzeniu 27 października 1922 r. przyjęła wstępne założenia ustrojowe, przy sprzeciwie delegatów poznańskich. Ustalono że: powstanie jednolita organizacja łowiecka (jednogłośnie), związek nosić będzie nazwę Centralny Związek Polskich Stowarzyszeń Łowieckich (CZPSŁ) z siedzibą w Warszawie (dwa głosy przeciwne), celem związku jest zrzeszenie wszystkich stowarzyszeń i instytucji pracujących na rzecz łowiectwa w całej RP (2 głosy przeciwne), oddziały będą mogły zachować dotychczasowe nazwy i zrzeszać różne stowarzyszenia (jednogłośnie), centrala utworzona zostanie w Warszawie (jednogłośnie). Następnie na podstawie 3 statutów regionalnych (małopolskiego, warszawskiego i poznańskiego) opracowano projekt, który po doszlifowaniu redakcyjnym został zarekomendowany II Zjazdowi Stowarzyszeń, mającym się odbyć w Warszawie 6 i 7 stycznia 1923 r.

Podczas posiedzenia komisji po raz pierwszy zarysował się otwarty, zdecydowany, ale prowadzony w kulturalnej formie, spór między działaczami poznańskimi, którzy jechali do Warszawy z przeświadczeniem, że komisja pracowała będzie nad dostosowaniem statutu PZM w Poznaniu i na jego bazie zbuduje ogólnopolski związek (gdyby przyjęto tę koncepcję obchodzilibyśmy obecnie 93 - lecie PZŁ). W zaistniałej sytuacji W. Janta Połczyński uznał że (…) komisja nie ma prawa uważania się jako korporacją suwerenną i na mocy przez siebie ułożonych ustaw samowolnie organizować nowe zrzeszenia…, a zebranie uznał za nielegalne, wobec braku zgody na takie rozwiązanie wszystkich towarzystw uczestniczących 19 czerwca w Sejmiku PTM w Poznaniu. Projekt statutu przy sprzeciwie delegatów poznańskich został

ostatecznie uchwalony z myślą zaprezentowania go 6 i 7 stycznia 1923 r. w Warszawie na II Zjeździe Polskich Stowarzyszeń Łowieckich.

Zjazd zjednoczeniowy

Zachowany oryginalny protokół stenograficzny zjazdu zjednoczeniowego z 6 stycznia 1923 r. w Warszawie, ze zbiorów Leszka Szewczyka członka KKiKŁ PZŁ, dokładnie odzwierciedla nastroje i przebieg dyskusji zjednoczeniowej.

Władysław Janta Połczyński nie zmienił stanowiska PZM w Poznaniu, podtrzymał wolę przeniesienia centrali z Poznania do Warszawy z dotychczasową nazwą, urzędującym zarządem i z możliwością dokooptowania do jego składu przedstawicieli innych towarzystw łowieckich. Domagał się też aby uczestnicy zjazdu mieli tyle głosów, ilu reprezentują członków (PZM w Poznaniu miał ich 2480) Po długich wypowiedziach, niejednokrotnie przeciwstawnych ale spokojnych i merytorycznych, zatwierdzono protokół z poprzedniego zjazdu i przystąpiono do odczytywania paragrafów projektu statutu CZPSŁ. Uproszono W. J. Połczyńskiego, aby nie opuszczał sali obrad, a ten przed głosowaniem podjął ostatnią próbę przekonania zebranych do swoich racji, mówiąc: *My na jakąś dzielnicową małą grupę zgodzić się nie możemy i nie zgodzimy się. Jeśli więc panowie nie chcecie przyjąć tak jak on jest, t.j. Polski Związek Myśliwych w Poznaniu, wtedy nie ma innego sposobu jak Związek ten rozwiązać, a towarzystwa, które są w nim połączone dowolnie między siebie rozdzielić. Motywy i powody już wyłuszczyłem: ze względów finansowych przedewszystkiem, po wtóre że Związek nasz już jest dawno zorganizowany, że ta organizacja jest w biegu, już ma pewne uznanie i prawo bytu, więc to co panowie uchwalacie jest jego likwidacją (...). Wiadomym jest, że towarzystwa które należą do Polskiego Związku, a które są w rozmaitych miejscowościach, one już nie pozostaną przy Związku, tylko powiedzą nam że jest im bliżej do Białegostoku, Lublina itd. i będą się oddzielać.* Wielki Łowczy dodał także, że działaczom poznańskim nie chodzi o stanowiska, a jemu osobiście na tytule Wielkiego Łowczego, że stanowisko przyjął na ostatnim sejmiku na rok, ponieważ nikt na jego miejsce nie reflektował.

Po głosowaniu przyjęto statut w wersji zaproponowanej przez komisję, a Władysław Janta Połczyński odmówił jego podpisania. Podpisali go natomiast: hr. Juliusz Bielski, gen. Tadeusz Rozwadowski, dr Alfred Sander, Edward hr. Krasiński z Małopolskiego Towarzystwa Łowieckiego; płk Władysław Obuch - Woszczatyński, Ludwik Uniechowski, Julian Mrozowski z Wileńskiego Towarzystwa Łowieckiego; Antoni Wysocki, Feliks Rożyński, Stanisław Lilpop, Jan Sztolcman z Polskiego Towarzystwa Łowieckiego w Warszawie; Jan Salmoński, Stanisław Kozarzewski z Białostockiego Towarzystwa oraz Antoni Birar przedstawiciel Kowelskiego Towarzystwa Myśliwskiego, który uczestniczył w zjeździe na prawach zaproszonego gościa, ale wobec nieusprawiedliwionej nieobecności przedstawiciela z Lublina został zaproszony do podpisania statutu. Ministerstwo Rolnictwa reprezentował radca Stanisław Gaczeński. Obrady prowadził Antoni Wysocki, protokołował Jerzy Oreński. Statut po dokonaniu poprawek stylistycznych przesłano do ministerstwa.

Według opinii prawników 6 stycznia 1923 roku należy uznać za datę powstania Centralnego Związku Polskich Stowarzyszeń Łowieckich.

Na zasadzie postanowienia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 20 kwietnia 1923 r. No B.S. 703/23 wciągnięto do rejestru stowarzyszeń i związków No 8741 stowarzyszenie pod nazwą „Centralny Związek Polskich Stowarzyszeń Łowieckich". Dokument w imieniu ministra podpisał 28 kwietnia 1923 r. podsekretarz stanu Olpiński. Paragraf 32 statutu wymienia jako członków założycieli osoby, które złożyły podpisy na oryginale statutu. Zatem nieuprawnione jest częste wymienianie wśród założycieli wszystkich kół łowieckich i towarzystw biorących udział w zwołanym **na 9 lipca 1923 roku zjazdu, istniejącego już CZPSŁ.**

Juliusz Hrabia Bielski

gen. Tadeusz Rozwadowski

Edward hr. Krasiński

dr Alfred Sander

Stanisław Lilpop

Jan Sztolcman

Jerzy Oreński

Feliks Rożyński

płk Władysław Obuch - Woszczatyński

Na zasadzie postanowienia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 20 kwietnia 1923 roku № B. S. 703/23 wciągnięto do rejestru stowarzyszeń i związków, № 874 stowarzyszenie pod nazwą „Centralny Związek Polskich Stowarzyszeń Łowieckich".

Warszawa, dnia 28 kwietnia 1923 r.

Minister Spraw Wewnętrznych
Olpiński.
Podsekretarz Stanu.

KSIĘGOZBIÓR MYŚLIWSKI Józefa Wł. Habsburga

STATUT
Centralnego Związku Polskich Stowarzyszeń Łowieckich.

Znaczenie Centralnego Związku i siedziba.

§ 1. Centralny Związek Polskich Stowarzyszeń Łowieckich w Warszawie jest zrzeszeniem stowarzy-

Pierwsze władze

W lipcowym zjeździe, oprócz 5 towarzystw założycielskich uczestniczyły: Wojskowe Towarzystwo Myśliwskie „Kresy" w Brześciu, Towarzystwo Prawidłowego Myślistwa w Kaliszu, Płockie Towarzystwo Racjonalnego Polowania, Puławskie Kółko Łowieckie, Towarzystwo Racjonalnego Polowania w Rypinie, Towarzystwo Racjonalnego Polowania w Zamościu, oraz z Warszawy Kółko Łowieckie „Jeleń", Koło Sportowe Urzędników Komunalnych i Wojskowe Koło Łowieckie. (ŁP nr 2 1924 r). Obrady prowadzili Juliusza hr. Bielski i Antoni Wysocki.

Członkowie założyciele CZPSM przez aklamację wybrali hr. Bielskiego prezesem zarządu. Podjęto uchwałę o wznowieniu wydawania Łowca Polskiego oraz powołano zespół redakcyjny w składzie: Jan Sztolcman – redaktor naczelny, Jerzy Oreński – administrator, Józef Weyssenhof, Włodzimierz Korsak, Jerzy Domaniewski, Franciszek Rożyński, Stanisław Lilpop, Jan hr. Morstin, Kazimierz Świderski, Stanisław Gaczeński –członkowie redakcji.

Przed wyborem pozostałych władz związku delegaci dotychczas niezrzeszeni w CZPSŁ

Komisja Rewizyjna.

§ 31. Komisja Rewizyjna składa się z pięciu członków i wybierana jest na rok przez Walny Zjazd. Jest ona upoważniona do kontroli rachunków Centralnego Związku i ma prawo w każdym czasie żądać od Centralnego Zarządu objaśnień co do działalności finansowej. Przynajmniej raz na rok kontroluje księgi kasowe i wnioski swe składa Centralnemu Zarządowi.

Likwidacja Związku Centralnego.

§ 32. Likwidacja Związku może nastąpić tylko na skutek uchwały Walnego Zjazdu powziętej większością 3/4 głosów obecnych.

W razie likwidacji majątek Związku przekazuje się na cele, jakie uchwali Walny Zjazd.

§ 33. Członkami założycielami są:

Juljusz hr. Bielski, Lwów, Brajerowska 17.

Edward hr. Krasiński, Warszawa, Fredry 6.

Generał broni Tadeusz Rozwadowski, Warszawa, Hotel Europejski.

Dr. Alfred Sander, Lwów, Nabielaka 43.

Jako przedstawiciele Małopolskiego T-wa Łowieckiego we Lwowie.

oświadczyli w imieniu swych Towarzystw, że do niego przystępują. Dokonano wyboru pozostałych 29 członków zarządu, a spośród nich: Antoniego Wysockiego z Warszawy I wiceprezesem, płk. Obuch – Woszczatyńskiego II wiceprezesem, Franciszka Rożyńskiego z Warszawy I sekretarzem, Bolesława Kozarzewskiego z Białegostoku II sekretarzem, Kazimierza Świderskiego skarbnikiem, którzy z J. hr. Bielskim na czele stanowili zarząd wykonawczy centrali.

Tymczasem 25 czerwca1923 r. na III Sejmiku PZM w Poznaniu delegaci zaaprobowali postawę W. Janty Połczyńskiego wobec centrali w Warszawie, odstąpili tymczasowo od rozwiązania się, zawieszając na rok działalność agitacyjną, przyjmując nadal członków (koła i towarzystwa łowieckie). (Przegląd Myśliwski i Łowiectwo Polskie, nr 16, 1923 r.).

Ostatecznie 21 czerwca 1924 r. na sejmiku PZM w Poznaniu, dzięki pośrednictwu gen.

Pułk. Władysław Obuch-Woszczatyński, Niedźwiadka-Wielka, poczta Horodziej, Wojew. Nowogródz.
Ludwik Uniechowski, Warszawa, Ś-to Krzyska 28.
Juljan Mrozowski, Warszawa, Litewska 5 m. 9-
Jako przedstawiciele Wileńskiego T-wa Myśliwskiego w Wilnie.

Jan Salmoński, Białystok, Sienkiewicza 112 m. 5.
Bolesław Kozarzewski, Białystok, Stołeczna 17.
Jako przedstawiciele T-wa Myśliwskiego w Białymstoku.

Antoni Wysocki, Warszawa, Moniuszki 8.
Jan Sztolcman, Warszawa, Smolna 36.
Feliks Rożyński, Warszawa, Czackiego 19.
Stanisław Lilpop, Warszawa, Górna 8.
Jako przedstawiciele Polskiego T-wa Łowieckiego w Warszawie.

Antoni Birar, poczta Maniewicze, pow. Kowelski.
Jako przedstawiciel Kowelskiego T-wa Myśliwskiego w Kowlu.

Kazimierza Raszewskiego, doszło do ugody między CZPSŁ w Warszawie reprezentowanym przez Antoniego Wysockiego i Stanisława Skrzyńskiego, a i PTM z W. Jantą Połczyńskim na czele. Wg komunikatu zamieszczonego w Przeglądzie Myśliwskim i Łowiectwie Polskim nr 13/14 z 1924 r., podpisanego przez cały zarząd PZM, działacze warszawscy przyznali, że wyrządzili krzywdę PZM wysyłając okólnik do kół, w którym przypisali sobie palmę pierwszeństwa w utworzeniu związku, podczas gdy pierwszeństwo należy się PZM w Poznaniu. Na tym sejmiku ogłoszono rozwiązanie PZM, a organizacje łowieckie w nim zrzeszone zachęcono do wstąpienia w szeregi CZPSŁ. Uzgodniono, że cały zarząd PZM w Poznaniu w składzie: gen. Antoni Unrug, Alfred Paruszewski (odmówił przyjęcia mandatu), Franciszek Unrug i Władysław Janta Połczyński (na własną prośbę został członkiem honorowym bez uczestnictwa w zebraniach zarządu) zostanie przyjęty do zarządu centrali, zaś płk Konstanty Chłapowski wiceprezesem CZPSŁ.

CZPSŁ zajął się przygotowaniem nowoczesnego prawa łowieckiego, którego projekt

był fundamentem Rozporządzenia o prawie łowieckim opublikowanym 3 grudnia 1927 r. w formie dekretu przez prezydenta I. Mościckiego. Lata międzywojenne były „złotym wiekiem" polskiego łowiectwa, przyniosły korzystne zmiany w niemal wszystkich jego dziedzinach.

Związek dwukrotnie zmieniał nazwę. Jako Polski Związek Stowarzyszeń Łowieckich został wpisany do rejestru Komisariatu Rządu m. st. Warszawy 18 października 1929 r. pod numerem 906, a od 5 grudnia 1936 r. pod numerem 454 widnieje pod nazwą Polski Związek Łowiecki.

Krzysztof Mielnikiewicz

10 marzec 1931 r. Zjazd delegatów towarzystw łowieckich zjednoczonych w Polskim Związku Stowarzyszeń Łowieckich w Warszawie. Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe

Obrady III Kongresu CIC w Warszawie w 1934 r. Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe